

12
63
SOPHIA ALBER-
TINA LÄNQHJELM

2 2 2
en vältte vaparan kil Jan
na Danne Dibeln

1765 1769

Sophia Albertina

1730
Painettu tuolta-
varti 1730-luvulla.
(Eetänsä näkemässäni kappala-
teessa on omistajamerkintä
v:ltä 1739.) A. M.

Johan Arthur Sumelius

Warna = Bibel

Det är

ett kort Uttåg af gamla och nya
Testamentets

Bibliska Historier

På Nyska författat

Af fordom

Doc. JOHANNE GEORGIO
PRITIO

Minist. Francksurt. Seniori.

Men nu sedermera

Til de Ungas och Enfaldigas sa-
liga nytto på Swenska öfwer-
satt/ och i Frågor och Swar
förestält

Af

N. J. F.

WBD / Tryckt af Joh. Kämppe/
Kongl. Acad. Boktr.

Förberedelse.

Om then Heliga Skrift i gemen.

Hurumånga Frågor förekommer härvid?
Följande fem:

1. Hwaraf then Hel. Skrift har sitt ursprung?
2. Huru hon warder indelt?
3. Hwad för ett anscende hon har?
4. Hwilkom Gud then Hel. Skrift gifswi / och ho then samma bruka måste?
5. Igenom hwilka medel man til thes rättas förstånd kan komma?

Hwarifrån har then Hel. Skrift sitt ursprung?

Hufwint orsaken är Gud; ty Skriften är af Gud utgifwen 2. Timoth. 3: v. 16. The helige Guds menniskior hafwa talt / rörde af then H. lige And. 2. Pet. 1. v. 21. Medel-orsaken woro these

these helige Guds Män / såsom : Mo-
ses / Propheterna / Evangelisterne och
Apostlarna 2. Pet. 1: v. 19. & seqq.
Lus. 16: v. 29. cap. 24: v. 27. til
44. hwilke för theras omedelbare up-
lysning / i skrifwandet ej kunde begå
något fehl.

Huru warder then Heliga Skrift indelt?

I Gamla och Nya Testamentet.

Hwaraf hafwa these namn sit ursprung?

Äf the både förbund / som Gud
med menniskiorna uprättat.

Med hwilka hafwer Gud uprättat thet
gamla Förbundet?

Med Israels barn på Sinai berg.

Igenom hwilken uprättade Gud thetta
förbundet?

Igenom sin tienare Mosen / och i
wis mätto förmedelst the heliga An-
glar.

Hwarföre woro Israels barn til thetta för-
bundet förplichtade?

Emedan the thet antogo / och sig
förbundo thet at hålla.

Hwarmed wardt thetta förbundet stadfast?

Med Offer-blodets utgiutande.

Hw d beqriper thetta gamla förbundet i sig?

Gudstienstens inrättande hos Isra-

4
els barn / och huru theras Politie-
wäsende skulle wara inrättat / såsom
ock mycket lekamligit / timmeligit / och
andeligit godt / som Gud Israels
barn / under wilkor af theras hör-
samhet / lofwat har. Om hwilket föl-
jande Skriftenes rum esterrättelse gif-
wa : 2. Mos. B. 24: v. 4. Jerm. 21:
v. 31. Gal. 3: v. 19. och 4: v. 24. ad
Hebr. 8: v. 7. och 11: v. 19. &c.

Med hwilka hafwer Gud uprättat thet
nya förbundet?

Med Judarna och Hedningarna.
Igenom hwilken hafwer Gud thetta för-
bundet uprättat?

Igenom wår Frälsare Jesum Chris-
tum.

Hwarföre äro wi til thetta förbundet
förpliktade?

Emedan wi förmedelst then heliga
Döpselen i thetta förbundet träda.

Hwarmed är thetta förbund stadfast?

Med Jesu Christi dörbara blod.

Hwad begriper thetta nya förbundet i sig?

Huru religionen och Gudsstensten
numehra skal wara bestaffad / emedan
alt / hwad uti gamla förbundet alles
nast

nast i förebilder är föreställt / numere-
ra har blifwit upfält.

Hwad har then heliga Skrift för ett an-
seende?

At man henne tro måste / emedan
hon är Guds Ord.

Hwarmed bewisar man at hon är Guds
Ord?

1. Emedan hon / som sagt är / af
Gud den Hel. Andra omedelbart är
ingifwen / så wäl hwad orden / som
hwad sakerne angår ; hwilket om in-
ga menisckliga skrifter på sådant sätt
såjas kan.

2. Emedan de Propheetier om til-
kommande ting / som så många hun-
drade åhr för deras fulbordan / däruti
äro upteknade / i alla stycken rikligt
inträffadt ; Så blifwer och i densamma
och så många stora hemligheter: e. g. om
werldenes skapelse / om Mennisckians
fall / om hennes återlösning / hennes
omvändelse / nya födelse och om
hennes förnelse ic. på ett så härligt
och todeligt sätt förestälte / at mennis-
ckiors hertan därigenom kraftigt öf-
wertygade warda / at denne uppens-
bas

6
barelsen måste hafwa ett Gudomme-
ligt ursprung. Hon lärer likaledes /
efter menniskligt omdöme i största
enfallighet / mycket kraftigare at rena
Stälens innersta grund / än alla
werldslig wisas Skrifter. Ja hon
lofwar oss himmelska och ewiga häf-
wor efter detta lifwet / hon gifwer
oss och tienlige medel wid handen
huru wi dem ernå kunna / som ingen
menniskia utan Skriften hade kunnat
upfinna.

3. Emedan den helige Ande / den
heliga Skrifts sanning i deras hierta /
med Gudommelig kraft förseglar / som
med andacht utan motstråfwichet den-
samman i det upsåt läsa och betrakta /
at de deraf wilja lära känna Guds
wilja och göra därefter.

4. Emedan then heliga Skrift har
kyrckians witnessbörd ifrån beghnnel-
sen / och at så många tusende Mar-
tyrer warit / som med sit blod des
sanning stadfast hafwa.

Swilkom har Gud gifwit then hel. Skrift?
eller hwilka måste läsa och oruka then-
samman?

Intet

Intet allenast de andelige / utan
 alla menniskior / som längta efter sin
 Siäls salighet; ty Gud hafwer redan
 i gamla Testamentet befalt Fäderna /
 at de med sina Barn skulle flitigt drif-
 wa then hel Skrift; Mos. 6: v. 3. 4 5.
 5. Och i nya Testamentet hafwa
 the helige Apostlar skrifwit sina Epist-
 lar för hela Församlingar / lärda och
 olärda / ja / dem förmant / at de ock
 skulle låta andra låsa dem: Rom. 1:
 v. 7. 1 ad Cor. 1: v. 2. Col. 4: v. 16.
 Igenom hwilka medel kan man komma till
 Skrifteens rätta förstånd?

Igenom åttilliga medel / men i
 synnerhet:

1. Förmedelst en andächtig Bön / at
 oss Gud sin heliga Anda som är wis-
 hetens och uppenbarelsens Anda därtill
 förlåna wille / utan hwilken wi den he-
 liga Skrift / med nytta intet förstå kunna.

2. En flitig upmärksamhet på alle
 ord / som i densamma förekomma;
 och i synnerhet / at wi flitigt gifwa
 acht / på det förutgående / det efter-
 söljande / och på alla andre därwid
 förefallande omständigheter.

3. En

3. En hiertelig trängtan / at lära af Gud den himmelska sanningen och wissheten i ödmjukhet och enfallighet.

4. Ett rättssakens / uprichtigt och ifrigt uppsåt / at göra efter Guds wilja / hwilken han oss i sin Ord låter uppenbara / och härpå en wärkelig hörsamhet / när wi wete / hwad Guds wilja af oss fordrar.

5. En stickelig tillämpning på sig self / af alt det / hwad man läser; neml. Lärdomar / förmaningar / befalningar / warningar / hotelser / tröstspråk och dylikt; lika som hade Gud erkännerl. och allenast i detta rummet talat til oss. På sådant sätt / war der läsandet i then heliga Skrift / gjorde til ett Samtal med Gud / och til ett achtgifsowande på hans swar.

På hwad sätt kan den Bibliske Historie en lämpeligen indelas?

I det / som sig i gamla Testamentet / eller för Christi börd tildragit; och i det / som sig i nya Testamentet eller efter Christi börd tildragit.

Hwad märker man wid thet, som sig i
gama

gamla Testamentet, eller för Christi börd
tildragit?

Följande sju stycken / hwad sig tildra-
git:

I. Ifrån Skapelsen til Syndaflo-
den.

II. Ifrån Syndaflo-
den / til Abra-
hams kallelse.

III. Ifrån Abrahams kallelse til Is-
raels Barnas utgång ur Egypten.

IV. Ifrån Israels Barnas utgång
ur Egypten / til Salomos Tempels up-
byggande.

V. Ifrån Salomos Tempels up-
byggande / til det Babyloniska fän-
gelsset.

VI. Ifrån det Babyloniska fängelset
til Christi födelse.

1. Hwad har man at märcka wid det,
som sig tildragit ifrån Skapelsen, til
Syndaflo-
den?

Följande tre märckwärdigheter:

1. Skapelsen.

2. Menniskians Fall.

3. Det Menniskliga släktets förkof-
ring.

Hwad har man at se wid Skapelsen?

Följande 2. stycken.

1. Skapelsen i gemen.

2. Menniskians Skapelse i synnerhet.

Hwad betrachtar man wid Skapel n i gemen?

Ungefär fyra tusende år för Christis börd / skapade HERREN Gud werlden / då förut ingen ting varit hade; ty/ igenom trona märcke wi / at werlden är fullbordad genom Guds Ord / och at alt / hwad man ser / af intet wordet är. Hebr. 11. v. 3. Men Gud skapade alt i sex dagar På första dagen wardt liuset skapat; på andra Himmels faste eller Firmamentet; på tredje dagen Jorden / med alt hwad som derpå wäxer; på fjerde Solen / Månen och Stiernorna; på femte dagen / fiskar och foglar; och ändteligen på slette dagen diuren och menniskian. 1. Mos. 2. v. 1. til 26. Hwad märcker man wid menniskians Skapelse i synnerhet?

Då HERREN Gud alt det andra fullkomnat hade / så skapade han ock menniskian / sig till ett beläte / nemligen en Man och ena Qwifio. 1. Mos. 2. v. 27. Mannen skapade han först

först af en Jordklump / och blåste i
 hans nåso / en lefwande anda 1. Mos.
 2: v. 7. och den fick af Gud thet
 namnet Adam. Häruppå lät Gud
 falla en starck sömn på mannen / tog
 så ett sidoref af honom / och bygde
 ena qwinno där af / som af sinom man
 Heva kallad wardt 1. Mos. 2: v. 21.
 Detta war then första menniskian A-
 dam. 1. Cor. 15: 45. Och så har
 Gud giordt / alt menniskio släktet af
 ett blod at bo på jorden. Apost. G.
 17: v. 26.

Hwad märker man wid menniskians fall?

Try stycken nemligen:

1. Det lycksaliga tilståndet / hwil-
 ket menniskian förmedelst detta fallet
 förlorat.

2. Huru det tilgångit med detta
 fallet.

3. Hwad för straff på detta fall följt.
 Hwad märcka wi, wid det lycksaliga til-
 ståndet hwilket menniskian förlorat?

Adam och Heva lefde både i full-
 komlighetenes stånd; ty Gud hade
 menniskian skapat i en rättshaffens
 fullkomlighet / i sanstylliga rättshaf-
 Dig=

Dighet och helighet. Sal. Pred. 7: v. 30. och Eph. 4: v. 24. Gud hade latt dem i en skön och kostelig Lustgård / hwiiken Gud self planterat hade / dee war Eden / en wällustigherenes Lustgård / som wi kalla Paradiset / och däruti skulle de föra / det lycksaligste lefwerne.

Huru hafwer det tilgådt med detta fallet?

I Paradiset stod ibland andra ock Kundskapsens trä på godt och ondt; men wåre förste Föräldrar / torde icke äta deraf: ty Gud hade det uttryckeligen förbudit / och derhos sagt: på hwad dag du där af äter / skal tu döden dö. Gen. 2: v. 17. Men diens wulen / en ond ängel / som hade wilit ifrån Gud. Joh. 8: v. 44. och lud. v. 6. fördolde sig i en orm / och förledde Hevam, at hon ett allenast åt / utaf trädets frucht / utan hon gaf ock sinom Man deraf at äta. Gen. 3: v. 6. men de kände strax derpå / både två / at sig en stor förändring i deras själ / och i deras kropp tilldragit hade.

Hwad för straff hafwer följt på detta fall?

Då

Så Adam och Heva hade ätit af
 det förbudna trädet / kom Gud emot
 astone / och taltale dem derföre; och
 då den ena skiot skulden på den an-
 dra / så fälte Gud domen; Ormen
 förbannade han; til Qwinnan sade
 han: Du skalt föda tin Barn med
 sweda / och tin wilje skal tinom man-
 ne undergifwen warda; och til Adam
 sade Gud: du skalt äta titt bröd i
 tins anletes swet / til des du döer;
 Gud dref dem ock utu Paradiset / och
 satte en Angel med ett bart-huggande
 swärd för dören / at de intet måtte
 komma til lifsens träd. Gen. 3: v. 9/
 17 / 24. Alltså förlorade våra förste
 Föräldrar / igenom detta fallet / den
 medskapade härligheten; de brachte
 böden i werldene. Rom. 5: v. 12. och
 underkastade sig / och alla sine efter-
 kommande / otalig mycken olycka.
 Men / på det menniskiorne i deras å-
 lände måtte hafwa tröst och förhop-
 ning / at komma igen til denna för-
 lorade sällheten / så gaf dem Gud
 detta löftet: det skulle qwinnonens såd
 neml. Jesus Guds Son / och werl-
 denes

denes Återlösare; fördertrampa orms-
sens / neml. den onda fiendens huf-
vud; det är menniskiorne skulle ige-
nom denna Frälsaren befrias ifrån
synd / död och diabolens macht Gen.
3: v- 15, Och detta är det första E-
wangeliuni / eller det första Guds nå-
de-bodskap / hwarmed hon / den fal-
ne menniskan åter uprättat hafwer.
Hwad hafwa wi wid menniskiornes för-
löfring at märcka?

Följande 2. stycken:

1. Historien om Adams två förste
Söner.
2. Historien om Adams andra
slächte.

Hwad märckes om Adams två första
Söner?

Deffe woro Cain en Åkerman /
och Abel en Fårarherde / då nu dessa
bägge bröder offerade HERren offer /
såg Gud tåckeligare til Abels offer /
än til Cains / ty Abel wat from /
men Cain deremot ogudachtig Ebr.
11: v. 4- deröfwer förgrunnade sig
Cain / och slog sin broder ihjäl / då
de bägge woro på markene. Men
förs

för denne sin gjärning / Blef han af Herren Gud förbannad / at han skulle wara ostadig och flychtig på jorden Gen. 4: v. 1 / 11 / 17. Men hans efterkommande hafwa allesammans varit ogudachtige / och kallas uti Skriften Menneiskiors Barn.

Hwad märcker man om Adams andra Slächte?

Då Abel dödd war / aflade Adam med sin hustru en annan Son / den han kallade Seth / denne war en gudfruchtig man / hwilkens efterkommande och woro gudfruchtige / och warda i Skriften kallade Guds Söner. Ibland dem wardt Henoch för sirt gudelige lefwerne / lefwandes til himla tagen. Gen. 5: v. 24. Hebr. 11: v. 5. Ibland Seths efterkommande / war ock Methusalah, som ibland alla menniskior ernådt den högste ålder / neml. niohundra sextio nio år. Gen. 5: v. 27.

11. Svud har man at märcka, wid det, som ig tildragit, ifrån syndafloeden, in til Stamfadrens Abrahams Kallelse?

Shande try stycken / neml.

1. Syndafloeden.

2. Menniskiornas utbredning på jorden.

3. Babels torn

Hvad märcker man wid Syndafloeden?

Syra omständigheter / neml.

1. Skulden hvarmed menniskiorna detta straffet förtient.

2. Unstalten / hwilken HERren Gud igenom Noach gjöra lätit / til at såwål uppehålla honom sielf / som ock diuren och foglarna i arcken.

3. Det förskräckeliga wattenet.

4. Syndafloedens utgång.

Hvad märckes om skulden, hvarmed menniskiorna detta straffet förtient?

Menniskiorna föllo efter handen i det aldrastörsta förderf / och gjorde de aldrawederstyggeligaste synder. Och ånssiönt HERren Gud dem förmedelst Noach rättferdighetenes Predikant

2. Pet. 2: v. 5: til bättring kalla lät; så wille de doch intet mer låta Guds Anda straffa sig. Likwål gaf Gud dem hundrade och tiugu åhrs tid / at bättra sig på; men de omwänd sig dock intet; utan åto / drucko och gte sig

BIBLIOTEK
17
Sig lifafult hwar med annan. Matth.
24. v. 38 och Därmed upfylte de deras
Synders mått.

Hwad märcker man om anstalterne, hwilka
La Herren Gud igenom Noach göra låt?

Det war ännu en enda frommer man
i werldene / wid namn Noach; och
den fann nåd för Gud. Dersföre / då
Gud nu werlden med syndafloden strafs
fa wille / så befalte han densamme /
at han skulle göra en Arck / trehun=
drade alnar lång / femtjio alnar bred /
och trettis alnar hög. I denna Ar=
cken skulle han låta inkomma / allehan=
da diur och foglar / som i wattenet
icke lesra kunde / och föra sedan til=
sammans så mycken mat och wising /
at han och de deraf ett helt år lesra
kunde. Då nu alt war beredt / gick
Noach sielf in uti Arcken / med sina
Hustru / med sina tre Söner / och
med sina tre Söners hustrur / tillsam=
mans åtta personer. 1. Pet. 3. v. 20.
men Gud låt sielf igen efter dem Gen.
6 v. 9 -- 21. och cap. 7. v. 13.

Hwad märcker man wid den förskräckeli=
ga wattenfloden?

B

Thet

Thet upbrusto alle diupsens kiällor /
 och all Himmelsens fönster öpnade sig /
 och regnade fyrtio dagar och fyrtio
 nätter efter hwarannan; deraf wår=
 te watten så swära / at det gick
 femton alnar högt öfwer the högsta
 bergen. Gen. 7. v. 11. til 20. Det=
 ta watten blef ock ständandes på jor=
 den hundrade och femtio dagar / och
 då blef fördränckt alt / hwad en lef=
 wande Andä hade. Detta skedde A.
 M. ett tusende sex hundrade och femtio
 sex. För Christi börd ungefär två
 tusende / trehundrade och trettio fyra
 år.

Hwad märcker man wid Syndafloedens
 utgång?

Noach hade dritwit med sin Arck
 omkring på watten; då tänckte Gud
 på Noach och det wände igen at råna /
 och watten flöt af; ändteligen sade
 Gud til honom: Sack med de dina ut=
 ur Arcken / och tag med dig / hwad
 du med dig deruti har. Då han nu
 hade kommit på jordene / bygde han
 ett Altare och offrade Herranom tack=
 offer / hwilket Gudi ganska wäl beha=
 gade

Gade. Gen. 8. v. 16-21. Gud wäl-
signade ock Noach och hans Söner /
Iamt satte honom regnbogan til ett
nådeteckn / at ingen Syndafloed mehr
skulle komma öfwer jordene. Gen. 9: 13.
Hwad märcker man om menniskiornas för-
skande på jorden?

Noach hade tre Söner: Sem,
Cham och Japhet, och af desse är se-
dermera werlden åter med folck för-
sedd blefwen. Sems efterkommande haf-
wa blifwit i Asia; Chams efterkommande
utwidgade sig först i Asien, sedan gin-
go de merendels til Africa, och Ja-
phets efterkommande / utbredde sig ock
först i Asien, och sedermera nedsatte
de sig i Europa. Gen. 10. v. 1, -31.

Hwad märckes om Babels Torn?

1. Huru menniskiorna denna byg-
naden sig företagit
2. På hwad sätt Gud den samma
förhindrat.

Hwad achter man wid företagandet?

Sedan menniskiorna nu hade förökt
sig igen / togo de sig före en stor byg-
nad: de bygde en stad / och deruti wil-
le de, ock bygga ett Torn / hwilkers

högd skulle räcka up i Himmelen.
 Pa hwad sätt bar Gud denna byggnaden
 förhindrat?

Herren Gud steg neder / och såg
 staden och tornet / och då denna byg-
 gnaden honom intet behagade / förbi-
 strade han deras tungomål / at ingen
 förstod hwad den andre hafwa wille.
 Derföre kunde de icke fortsara med
 byggandet / utan den ene drog med
 the sina hit / och then andre tjt / och
 altså blefwo de i alla länder förskin-
 grade. Men den nybyggde staden blef
 til äminnelse kallad Babel / det är så
 mycket som en förbistring. Gen. 11.
 III. Hwad hafwer man at märcka af det,
 som sig tildragit, ifrån Abrahams kalle-
 lelse, til Israels Barnas utgång ur
 Ugypten?

Följande tre stycken neml.

1. Abrahams kallelse.
2. De tre förnämste Stamsfädernes
 märckwärdigheter.
3. Israels Barnas wistande i Ugy-
 pten.

Hwad märcker man wid Abrahams kallelse
 Abram Tharah Son / bodde i Ur/
 en stad i Chaldæa, och war en afgu-
 dadyr-

Dadhyckare Josua 24. v. 2. Men Herren Gud sade til Abram: gock utu
 titt Fadernesland/ och ifrån tina släkt/
 och ifrån tin Faders huse/ uti ett land/
 som jag tig wisa wil. Gen. 12. v. 1.
 Detta war landet Canaan, som ge-
 menligen kallas det förlofwade landet;
 han lofwade honom / at han wille giö-
 ra honom til ett stort folck / och at
 alt folck på jorden skulle w. ra wäl-
 signat i honom. Gen. 12. v. 3. - 18.
 och det skulle i hans såd alt folck på
 jordene wälsignat warda. Gen. 22. v.
 18. Gal. 3. v. 8. Thenna Säden war
 Christus Gal. 3. v. 19. Och detta war
 så mycket / at alla menniskiors Fräl-
 sare skulle födas af Abrahams efter-
 kommande. Och Abram war denna
 Guds befallning hörsam. Detta sked-
 de A. M. 2383. för Christi börd ett-
 tusende niohundrade och tiugu två.

Swiike äro de tre förnämste stamfäder?

Abraham/ Isaac/ och Jacob.

Swad märcker man om Abraham?

Denne förromtalte Abram kom alt-
 så til landet Canaan / och hölt sig en
 tid

tid med sin Broders Son Loth derstä-
 des up. Gen. 12. v. 5. Men däruti
 bodde de Cananiter, ett ganska afgu-
 dist och elakt folck; men i synnerhet
 bedrefwo Inwånarena i Sodom (dit
 sig Loth / då han sig ifrån Abraham
 skilde / begifwit hade) såsom ock de i
 Gomorha, Adama och Zeboim,
 ganska stora synder; hwarigenom ock
 HERRN Gud retad wardt / thenna
 stad at förstöra; Ty då han Loth af
 2. Anglar hade låtit leda utu staden/
 så låt han regna eld och swafwel öf-
 wer Sodom och Gomorha, och om-
 störte hela den Engden / och alla de/
 som i Städerna bodde / och alt det på
 landet wårt war. Gen. 19. v. 10. til
 25. 2. Pet. 2. v. 6. Iud. v. 7. Nu hade
 wäl Abraham ena hustru / wid namn
 Sara; men hon hade inga Barn / utan
 war ofruchsam: ey heller war det nå-
 got hopp dertil / efter de bägge woro
 til en hög an ålder komne; ty Abraham
 war hundrade och Sara niootio åhr
 gammal. Gen. 17. v. 17. Doch o-
 achtade alt detta / trodde Abraham
 likwäl / at Gud sitt löfte fullkomna skul-
 le;

le; hwarföre Gud ock hans namn Abraham i namnet Abraham förvandlade : och denna troon / wardt honom räknad til rättfärdighet. Rom 4. v. -- 22. Och derföre wardt han ock många trognas Fader kallad Rom. 4. v. 11. 12. Detta löftet träffade ock ganska wäl in / och Sarah födde en Son / hwilken hon nämde Isaac / det är ett löfgebarn ; ty sade Sarah: Gud hafwer giordt mig ett löfje. Gen 21 v. 2 / 6. Då nu denne Isaac något upwärt war / bekom Abraham af Guden oförmodeliga befallningen / at han denne sin Son / hwilken löftet giordt war / på berget Moria slachta och upoffra skulle. Sådant gjorde Gud allenast / til at försöka Abraham, om han wore honom lydig och hörsam. Dock Abraham begaf sig genast på wägen och reste med sin Son til Moria berg / hwaräst han war i wärcket begrepen / at slachta sin Son med en knif / men si en HErrans Ängel ropade af Himmelen / at han intet skulle komma sin hand wid pilten / utan
 offer

offra en wädur i sin Sons stad. I
medlertid behagade denna hörsamhe-
ten Heranom Gud så wäl / at han
Abraham på nytt wälsignade. Gen.
22. v. 1. -- 17.

Hwad märcker man om den andra Stam-
fodren?

Denne war äfwen den förromtaste
Isaac; om hwilken märckes: at han
efter sin Faders wille / har måst gifta
sig med ena hustru / af sine släkt;
nemligen Rebecca, Bethuels dotter.
Med denna Rebecca aflade han två
Söner / som woro twillingar; den
förstfödde hette Esau, och war ludin-
men den andre hade en släter hud /
och kallades Jacob. Isaac hade Esau
liär / men deremot stod Jacob hos sin
moder i stor gunst och ynnest. Så nu
Isaac gammal worden war / words
hans ögon mörkt / at han icke mehr see
kunde; tog sig förthensskuld före / at
wälsigna sina barn för sin död. Gen.
24. v. 28. Men Rebecca lagade det
så / at hennes yngste Son Jacob fick
den wälsignellen; churuwäl Esau se-
dermera och wälsignat blef. Gen. 27.

v 5 -- 39. Nu skedde wäl Esau här-
 utinnan ingen stor orät; ty han hade
 redan förut bortfäldt sin förstfödsforät
 til Iacob för en ringa grynwätling.
 Gen 25. v. 30. Ehuruwäl derföre e-
 millan Esau och Iacob, en stor fiends-
 skap upfont.

Swad märcker man om den tredje Stam-
 fadren?

Denne war den förromfaste Iacob:
 om hwilken detta är at märcka: Esau
 hade sagt sig i sinnet / at dräpa den-
 ne sin Broder Gen. 27. v. 41. Men
 när Rebecca hans moder detta fick
 weta / gaf hon Iacob det rådet / at
 at han skulle resa til hennes Broder
 Laban, och taga sig til hustru / en
 af hans döttrar; detta behagade ock-
 så Fadren. Alltså gaf sig Iacob på
 resan; men han måste öfwer natten
 blifwa ute på marckene / och hålla til
 godo en sten i stället för ett hufwud-
 bolster. Samma natt såg Iacob uti
 en dröm / en stega / som stod på jor-
 dene / och ändan på honom råcka up
 i Himmelen / och märkte / at de he-
 lige Änglar stego på den samma up
 och

och neder. Men Gud / som stod det
 öfverst uppå / gaf honom ett hårligt
 löfte Gen. 28- v. 13. Då Jacob nu
 til Laban kommen war / så gick han
 i hans tjenst; och wille fuller tiena ho-
 nom i siu åhr / för hans yngsta dot-
 ter / den dågeliga Rachel, och tyckte
 honom det wara så dagar / så liår
 hade han henne. Dock då bröllopet
 hållit war / bedrog honom hans Swår-
 fader / och lade then äldsta dottren
 Lea i Brudsängen; Men då Jacob
 med detta bedrägeriet intet nögd war /
 så gaf Laban honom det förslaget / at
 han också skulle få den dågeliga Ra-
 chel, om han allenast wille tiena honom an-
 dre siu åhr / och detta lät ock Jacob
 sig behaga. Gen. 29 v. 15 -- 28. Med
 dessa två hustrur och deras tvåänne
 tjenstegwinnor aflade Jacob 12. Söner
 De sers utaf Lea woro: Ruben, Simeon,
 Levi, Juda, Isaschar, och Sebulon; Ra-
 chels Söner woro Ioseph och Benjamin,
 de öfrige 4. woro af tjenstegwinnorna /
 neml. af Bilha Rachels piga / Dan och
 Naphtali; och af Silpa, Lea piga / Gad
 och Asser, Gen. 35. v. 23. af desse äro de
 tolf

tolf Israels släkter komne / hwilka sedan
 Israels folck / barn eller Israel kallade
 blefwo. Då nu Jacob sig en lång tid
 hos Laban hade uppehållit / for han
 åter hem til sina Föräldrar ; då han
 nu på wägen en gång om natten helt
 allena war / brottades en man med
 honom / som war Guds Son / och det
 med sådan håstighet / at Jacobs höft-
 sena förtwinade. Men Jacob hölt ho-
 nom fast / och wille hafwa en wälsig-
 nelse af honom / hwilken han ock fick
 och i stället / at han förr Jacob hette /
 så skull numehra Israel wara hans
 namn. Gen. 32. 24.

Hwad hafwer man at märcka wid Isra-
 els w skande i Egypten?

Följande tu stycken:

1. På hwad sätt de kommit i Ä-
 gypten.

2. Huru med dem tilgångit i Ägy-
 pten.

På hwad sätt äro de komne i Egypten?

Jacob bodde en tid i landet Canaan,
 och då upkom en swår dyr tid / altså
 at i hans hus all säd förtörd war. Du
 hörde han / at uti Egypten war säd
 sakl/

fahl/ derföre fickade han 10. af sine
 Söner tyt/ at de skulle köpa såd.
 Men i den tiden uphölt sig en af hans
 Söner nemligen Joseph i Egypten.
 Denne Joseph war Jacobs käraste son/
 men äfwen derföre woro hans bröder
 honom hånstke; och då han engång af
 Fadren wardt skickad til sina bröder/
 som betade Fadrens boskap i Sichem,
 så sålde de honom til Egypten, och
 föregåfros hos fadren at ett ondt diur
 hade åtit up honom. Gen. 37. v. 31.
 Då Joseph i Egypten war /blef han
 såld til Konungens Hof-Mästare Po-
 tiphar; där wardt Potiphars hustru
 kär i honom; men då han intet wil-
 le ligga när henne / så klagade hon öf-
 wer honom / för sin Man / at han
 welat komma henne på skam; därföre
 kastades den oskyldige Joseph i fän-
 gelsset. Gen. 39. v. 16. 20 Men då
 han Konungen tvåanne drömar uttyd-
 de / så wardt han med stor ära hån-
 stad ur fängelsset / och Konungen Pha-
 rao satte honom straxt öfwer hela Ä-
 gypti land. Gen. 40. v. 1. och Cap.

41 -- v. 26 -- 47. Då nu hans bröder kommo i Ægypten, så kände dem Joseph straxt igen / och sedan han hade låtit få dem såd / så befalte han dem / at de skulle hämta den yngste Brodren Benjamin till / men Simeon måste imedlertid blifwa qwar. Gen.

42. v. 6. Då de nu åter wore komne in i Ægypten, uppenbarade han sig ändteligen för dem; och emedan ännu fem dyra år förhanden woro / så befalte han / at de skulle fara hem / och utan drögsål med sin Fader komma til Ægypten, hwarest de af honom tillförligen skulle försörgde blifwa. Gen.

45. v. 6 - 10. Derpå begaf sig Jacob på wägen / med hela sit hus / som bestod af två och trettio Siälur / och kom til Ægypten. Gen. 46. v. 26. och blefwo anwiste uti landet Gosen. Gen. 47. v. 6.

Huru gick det med dem til i Gosen?

Så länge Joseph lefde / gick det väl med dem; men då Joseph död war / kom med tiden en ny Konung öfwer Ægypten, hwilken intet wiste af Joseph. Då denne Konungen såg / at

Israels Barn / sig så swärligen föröf-
 de / så begynte han at förja / at de
 måtte blifwa förmächtiga / och slå sig
 til hans fiender. Deröre beslöt han
 at med list utrota Israels Barn. Han
 lät til den ändan bygga nya Städer/
 och Israels Barn påtrifwa at giöra
 därwid Hof-arbete. Arbetsfogdar blef-
 wo och öfwer dem satte / som ganska
 obarmhärteligen med dem umgingo.
 Konungen befalte också Jordeguinor-
 na / at de skulle dråpa alle Hebräi-
 ska Swenbarn / så snart de kommo
 til werlden. Så det intet hielpa wille/
 böd Konungen allo folcke / at de skul-
 le taga de Ebräiska mödrarnas ny-
 födde barn / och kasta i Elfwerne. Alt-
 så måste Israels folck / under den Agy-
 ptiske tråldomen stort trångsmål ut-
 stå / och suckade fördenstkuld altjämt
 efter förlofning. Exod 1. v. 1 - 22.

IV. Swad hafwer man at märcka af det
 som sig tildragit ifrån Israels Barnas ut-
 gång ur Egypten, til Salomons tempels
 byggnad?

Följande fem omständigheter.

1. Israels Barnas utgång ur Agy.

2. Deras wandring i öknen.
3. Deras ingång i det förlofwade landet.
4. Deras tillstånd under Domarena.
5. Deras tillstånd i början af Konungariket.

Swad märcker man wid Israels Barnas utgång ur Egypten?

1. Swad anstalt HERren Gud der- til förmedelst Moles har giora låtit.
2. Huru Gud förmedelst Moles har låtit utföra dem.

Swad märcker man wid anstalten?

Moles war ett Hebräiskt Piltebarn / hwilkens moder hade honom efter födelsen lagt i ena kisto af rör / och kastat honom i Elfwerna. Hwilken Pharaos Dotter låt updraga ur watten / och då hon barnet såg / anamma- de Princessan det för sitt barn. Exod. 2. v. 5 - 10. Efter en lång tid / då han ifrån Egyptiska Hofwet war bortkommen / uppenbarade sig Gud honom i en brinnande buska / och låt honom förstå / at han skulle förlossa sitt folck / och bringa det i et wälsignat land. Exod. 3. v. 2 - 10. Denna saken

saken måste han först med sin Broder
 Aaron Israels folck föredraga. Exod.
 4. v. 31. Och sedermera måste han
 gå til Konung Pharao, och honom i
 Guds namn säga at han skulle släp-
 pa sit folck; men Pharao wille intet
 släppa dem; Exod. 5. v. 1/2 Dach-
 tat nu Moses i Pharaos närvaro/ män-
 ga under gjorde / så förhårdade dock
 Pharao sit hierta alt mer och mer/
 at han Israel ej wille släppa. Exod.
 7. v. 13 - 20 Cap 7. v. 6 - 21. Cap.
 9. v. 3 - 10 22. Cap 10 v. 12 21.
 Andteligen lå Gud then tjuonde och
 sidsta plågan komma öfwer Ægypten;
 ty Mord=Ängelen måste gå ut om mid-
 natstid / och slå alt / det förföddt war
 uti Ægypten. Exod II v. 4. Wien
 Israeliterne bleswo i sine huus försto-
 nade. Doch måste de til sin sidsta
 måltid förtära ett lamb uti sit huus /
 och fingo befallning / sådant ährligen
 at giedra til en åminnelse / hwilket kal-
 lades Pascah eller Påstalanibet. Exod.
 12. v. 1 - 11.

Swad märcker man wid Israels Barnas
 utgång ur Ægypten?

Då

Då nu på detta sättet i Ægypten
 alt fullt med döda war / så lät Ko-
 nung Pharao ändteligen Mosen och
 Aaron med folcket Israel fara; och
 de Ægyptier trängde fast på dem / at
 the skulle fara utaf landet. Men Is-
 rael's Barn woro sex hundrade tusend
 män / föruthan barn. Exod. 12. v.
 30. 37. Så snart de nu woro borta/
 efterjagade Pharao dem med hela sin
 Krigsmacht. Doch då Israels barn
 kommo til röda hafwet / och Moses
 sina hand med stafwen öfwer hafwet
 rakte / så skilde sig watnet åt / och stod
 på bägge sidor som en mur / at
 Israels Barn kunde gå torra mitt igen
 nom hafwet. Men då de Ægyptier
 wille jaga efter dem / drucknade Pha-
 rao deruti med hela sin Häär. Exod.
 14. v. 5 - 28. Denna Israels Barnas
 utgång skedde A. M. två tusende fem
 hundrade och tretton / för Christi fö-
 delse et tusende två hundrade och nitt-
 tio två.

Swad märcker man wid Israels Barnas
 wandring i öfwen?

Söljande fyra stycken.

E

1. La-

1. Lagens förkunnaande.
2. Gudstienstens uprättande.!
3. Huru underligen Gud Israels barn på thenna resan fördt.
4. Utgången på deras wandring.
Hwad märcker man wid lagens kungörande?

På femtjonde dagen / sedan Israels barn hade gådt utur Ægypten, och woro komne til öken Sinai; så gaf Gud dem igenom Mosen på Sinai berg / under stort dunder och blirt sin Lag / som bestod af tijo Budord / och war af Herren sielf skrefwen på två Stentafkor. Exod. 19. v. 1-18 och Cap. 20 v. 1-17. Sedan gaf han dem ock den Politiska eller werldsliga Lagen / såsom ock Kyrckio eller then Ceremonialiska Lagen.

Hwad märckes wid Gudstienstens inrättande?

Herren lät af Bezaleel och Ahaliab Tabernaclet med allehanda helig wärk / Prästernas kläder / samt hwad til den Levitiska Gudstiensten mer hörer / tillreda; och då alt war färdigt / så wart Tabernaclet uprättat och inwigt Ex. 40. v. 7-35.

Hwad

Swad märkes wid deras wandringa?

De wore fyratio år på resan Ex. 16. v. 35. Gud sielf ledsagade dem / om dagen uti en Molnstod / och om natten uti en eldstod Exod. 13. v. 21. Swar morgon föll bröd neder af himmelen / hwilket de upsamlade / och Manna kallades. Exod. 16 v. 14 -- 21. När de intet watten hade / slog Moses allenast med sin staf på Hällesberget / så utlopp straxt mycket watten Ex. 17. v. 6 För kläder behöfde de heller icke at söria; th deras kläder bleswo icke sönderstetne / och deras skor på deras fötter förnöttes icke. 5. Mos. 3. 29. v. 5. Och altså wandrade de omkring i then ökn Arabien.

Swad för en utgång hade Israels Barnas wandringa?

Emedan Israels sold then ena gången efter then andra emot HERren knorrade och uproriska bleswo; så swor ändteligen HERren i sin wrede / at de / som wore öfwer 20. år gamle / skulle dö uti öknene / Num. 14. v. 28. Alltså dödde efter handen alla the / som utur Egypten utdragne wore. Mo-

ses och Aaron inkommo ett häller i det förlofwade landet / efter de också hade syndat emot Herren. Doch wistte Herren Gud Mole detta landet på berget Bisga. Han dödde därstädes / och Gud begrof honom sielf i en Dal. Dent. 34. v. 1-6. Efter hans död förde Josua Israels Barn / in uti det förlofwade landet.

Hwad märcke wi wid Israels Barnas in-
gång i det förlofwade landet?

Israels Barn kommo ändteligen un-
der Josua anförande til floden Jordan,
och då åtskilde sig thensamme / de gin-
go deröfwer / och kommo så i thet för-
lofwade landet Jos. 3. v. 16. Josua
intog härpå det ena landskapet efter det
andra; och derpå blef landet förmedelst
lott ibland de tolf Israels Slächter ut-
delt.

Hwad märckes om Israels tilstånd under
Domarena?

Då Josua död war / blefwo Israels
Barn af Domarena regerade / dese
woro så myckel / som Hertigar / hwil-
ke dem emot deras fiender anförde.
En emedan efter Josua död / Israels
folck

folck öfvergaf H Erren / och riente
främmande Gudar / så gaf Gud dem
til straff / i Hedningarnas hander /
som woro theras grannar : men när
de i deras nöd ropade til H Erren / så
upväckte han then ene Hielten efter
then andra / som måste befria dem ifrån
deras fienders ock. Ibland thessa Do-
mare woro Gideon / Iephtha, Simlon
och Propheten Samuel de namnkun-
nigaste.

Swad märcker man om Israels tillstånd
wid Konungaarikets beynnelse?

Israels Barn blefwo ändreligen leds-
ne wid den gamle Samuels regering /
och begärte han skulle sätta en Ko-
nung öfwer dem / såsom alla Hed-
ningar hade. Detta behagade H Er-
ren illa / dock lät han smörja Saul til
en Konung 1. Sam. 8. v. 5. Cap. 10.
v. 1. Men då Konung Saul intet gior-
de / efter H Errens befalning / så
wardt han för sin olydno af H Erren
förkastad 1. Sam. 15. v. 3. - 26.
Härpå måste Samuel smörja David
Hai Son / til en Konung öfwer Isra-
el 1. Sam. 16. v. 13. Thensamme
kom

kom ock efter en tijo åhrs förföljelse af
 Konung Saul. Då denne död war / på
 then Konungliga Trohnen 2 Sam. 2.
 v 4. Denne Konungen gjorde / hwad
 Herren wäl behagade; han war en
 tappet Krigsman / som Israels Bar-
 nas gränzor mycket utwidgade; men
 ock en dyr Prophet och Guds man /
 hwilken om Messias Jacobs Gud war
 försäkrad / och therjämte en lustig Is-
 rael's diktare. 2. Sam. 23. v. 1.

V. Hwad märcker man wid tiden ifrån
 Salomos tempels bygnad, in til thet
 Babyloniska fångellet?

Följande fyra stycken.

1. Salomos tempels upbyggande.
2. Det Israelitiska Konungarikets del-
 ning.
3. Then twesaldige regeringen öf-
 wer Israels folk.
4. Det Israelitiska Konungarikets
 förstöring / och the tijo släkters bort-
 förande i thet Assyriske fångellet.
 Hwad märcker man wid Salomos Tem-
 pels upbyggande?

Då Konung David, efter 40 åhrs
 regering död war / fölgde honom Salo-

mo i Regimentet. 1. Reg. 2. v. 11.
 Thenna Konungen bad HErran/ wid
 anträdet til sin regering / om ett flokt
 och förständig hierta / och Gud gaf
 honom det samma; så at hans like in-
 tet hafwer varit förr / ej eller efter
 honom upkommit 1. Reg. 3. v. 9--12.
 Härpå byggde han HErrans tempel
 på berget Sion, och brachte sku åhr
 til / med denna kostbara byggnaden.
 Det wardt ock där af et af de störste
 werldenes underwårck. 1. Reg. 6. v. 1-
 38 Då han därmed färdig war / så
 inwigde han sielf detta templet och
 HErrans härlighet / Innes i en molli-
 sky och upfylte huset. 1. Reg. 8. v. 10.
 Denna templets byggnad wardt ful-
 komnad A. M. try tusend; efter Israels
 Barnas utgång ur Egypten, fyra
 hundrade och åttatio; och för Christi
 börd et tusende och fem åhr.

Swad märckes wid Konungarikets delning?

Då ock Salomo 40. åhr hade rege-
 rat öfwer hela Israel, dödde han 1. Reg.
 11. v. 42. och hans Son Rehabeam
 kom til Regeringen. Men emedan
 han

han hårdt och strängt öfwer folcket res-
gera wille / föllo tjuo slächter af yrån
honom / och walde Jerobeam til sin
Konung; altså at Rehabeam ingen
mera fölgde än som Juda och Benja-
mins slächte. 1. Reg. 12. v. 16.

Hwad betrachtar man wid Israels folks
delade Regemente?

1. Konungariket Israel.

2. Konungariket Juda.

Hwad märkes wid Israels Konungarike?

Detta riket har wahrat tuhundrade
och femtjio åhr. Residentzet war sta-
den Samaria; men den förste Konun-
gen war / som sagt är Jerobeam. Så
denne Konungen besarade / det skulle
hans undersåtares hiertan / wända sig
åter til Konung Rehabeam, när de
på de wanliga Högtidsdagar / eller
eljest skulle gå up til Jerusalem, at för-
rätta sin Gudstienst / i hans tempel /
och offra i hans huus; så inträttade han
en falsk Gudstienst; han lätte två
gullene Kalfwar / en i Bethel, och den
andra i Dan; hwilka folcket under Is-
raels Guds namn dyrcka skulle. 1. Reg.
12. v. 26 . 29. och där af kom / at alla
Isra-

Israels Konungar woro Afgudadyrkare. Nu stickade fuller Gud åtskillige Propheter til Israels Barn / ibland hwilke Elias och Elisa woro de namnkunnigste / at straffa dem / för deras synd och afguderi / och at hålla den sanna Guds kunskapen hos dem wid macht. Men Israels Barn wille in-
 tet därmed affstå; hwarföre de ändteli-
 gen sin undergång befordrade.
 Hvad märcker man wid Juda Konunga-
 rike?

Det warade hundrade och trettio år längre än Israels Konungarike. Detta rikets hufwudstad och Konungarnas Residents war Jerusalem, hwaråft den sanna Guden dyrkad wardt: men och i Juda insmygde sig afguderiet / och folket föll ännu därtill i flera andra westerstyggeliga synder. Andå sände Gud til dem många förträffeliga Propheter, nemligen Jelaïam, Hoseam, Joel, Amos, Obadia, Micha, Habacuc och Zephania, som satte sig emot folkets synder / hotade dem med Guds straff / och förkunnade Messia tilkomst. Det woro och än någre Gudfruchtige Konun-

Ronungar / nemligen Assa, Isaphat,
Hiskia Josia och några andre. Doch
blef ändteligen Juda folck så argt / at
det ock drog på sig sin undergång.

Hwad märkes wid de tio slächters bortfö-
rande i det Assyriske fängellet?

Så nu så store synder i Israels Ro-
nungarrike i swang gingo / hwarmed
de HErren förtörnade / så förkastade
han dem ändteligen ifrån sit ansichte.
Salmanasser, Konungen i Assyrien for
up / och belägrade staden Samaria he-
la try åren / då Holoa Konung wor.
Ändteligen eröfrade han staden / samt
med hela landet / och förde de tijo Isra-
els slächter i sit eget Ronungarrike / hwar
ifrån de uti åtskillige landskaper förskin-
grade blefwo; de hafwa sig ock aldrig
åter infunnit i deras land / och wet
man än i dag intet / hwart de sam-
ma tagit wägen. 2. Reg. 17. v. 3 -- 6.

VI. Hwad märcker man af det, som sig
tildragit ifrån det Babyloniska fängellet in
til Christi födelse?

Följande try stycken:

1. Juda folckets bortförande / i det
Babyloniska Fängellet.

2. Thez

2. Zheros befrielse utur detta fängelse.

3. Deras tillstånd efter samma fängelse. Hvad marcke wi wid Juda folckets bortförande i det Babyloniska fängelset?

Juda folck och deras Konungar syndade alt mer och mer emot Herren / och oachtat Gud dem igenom så många dyra Propheter, enkannerligen Propheeten Jeremiam, med stort alsiware / till bättring falla lät / så framforo the ändoch i sit syndiga wäsende / och wilke intet omwända sig. Därföre bortkastade dem ock Gud ifrån sit ansichte. En Konung Nebucadnezar kom med hela sin macht emot Jerusalem, belägrade staden / och tog honom ändteligen med storm in / Konung Zedekias wardt grepen / med kädior bunden / och til Babel fördd. Härpå kom Nebularadan, Konungens i Babel Hofmästare til Jerusalem, och upbrände templet / och alla hus darstädes; Murarna omkring staden blefwo förstörde / och det mästa och förnämsta folk blef förddt til Babel i fångenskap. 2.

Reg. 25. v. 1. -- 11. Jer. 52. v. 1. -- 15.

Det

Detta skeddde ungefär A. M. 3423.
förr Christi börd 582. år.

Swad märcker man wid Juda folckets be-
frielse utur Babyloniska fångellet?

I detta fångenskap blef Juda folcket
70. år som Herren dem förut hade
förkunna låtit Jer. 25. v. 11. Cap. 29.
v. 10. Under then tiden sände Gud
folcket en och annan Prophet som dem
uprätta / til bättring upmuntra / och
med löftet om deras befrielse ur fån-
genskapet trösta måste. Ibland hwil-
ka Propheterna Ezechiel och Daniel
om ganska märckeliga ting prophete-
rat hafwa. Men i synnerhet har Da-
niel tiden på det nogaste utsat / då
Christus skulle komma nemligen at det
wore siuttio åhrs wekor / det är siu
gänger siuttio år / som göra fyrahun-
drade och niootio år. Dan. 9. v-24.
& seqq.

Swad förekommer wid Juda folckets til-
stånd efter det Babyloniska fångellet?

Då de 70. år wore förbi / hwilke
Juda folcket skulle uthårda i det Ba-
byloniska fångellet / så gaf Cyrus Ros-
nuna

nungen i Persien, sedan de Perler hade Chaldæerne öfvervunnit / Judarna lof / at fara hem til sit land. 2. Chaon. 36 v. 22. Esra 1. Alltså kommo de under Zerubabels anförande / åter hem til Jerusalem, och begynte å nyo at upbygga templet. Dock detta wårcket / blef af det i grannskapet boende folk / som woro Judarnas fiender / förhindrat / och skutit på långbäncken / in til Konung Darius tid / som gaf befallning / at Jerusalems tempel skulle blifwa fullkomligen upbyggt. Eldra 1. v. 4. Cap. 5. v. 1. 12. I den tiden lefde Propheterne Haggai och Zacharias, hwilke upmuntrade folket / at de skulle med templets byggiande fortfara Eldra 5. v. 1. Alltså wardt ändteligen templet åter uprättat och inwigt. Eld. 6. v. 15 / 16. Någre år därefter undsick ock Nehemias frihet af Konungen Artaxerxes, at fara åter til sit land; denne kom til Jerusalem / upbygde murarne omkring staden / och uprättade åter Regimentet och Guds-tiensten V. Nehem. bok. Wid denna tiden har ock Malachias prophetat, som

som är den sista Prophet i gamla tes-
 tamentet. Sedan nu altså Judafol-
 ket hade återkommit til sit land / så
 woro de en tid the Persiske Konungar/
 och sedan de Svriske Konungar under-
 gifne. The måste efter handen utstå
 stor förföljelse / hwaraf den sista och
 grufweligaste war under Antiocho
 hin Adle. Han söflade och orenade
 templet / och brukade allehanda pino-
 sät / at twinga Judarna til affall / och
 at emottaga den Hedniska wilfarelsen/
 se Maccab. böcker. Detta bewekte
 Prästen Mattathias, och en stor myc-
 kenhet af folcket / at uprätta under sig
 et förbund / til sin Religions och fri-
 hets widmachthållande; the erhöllo där-
 på under Mattathias söners judæ Mac-
 cabæi och Ionathans behiertade anfö-
 rande / mången hårlig seger emot des-
 ras fiender / och då de således hade
 åter ernådt sin frihet / och Gudstien-
 sten uprättat / så blefwo de en tid af
 Prästerna regerade / hwilke ändreligen
 antogo Konunga titulen. Dinsider då
 Pompejus hin Store en Romersk Fält-
 herre / gjorde sig til Mästare öfwer
 Jerus

Jerusalem / kommo de under de Rom-
 mares wälde ; och denne Pompejus,
 satte Herodem hin Store til Konung
 öfwer det Judiska landet. Under den-
 ne Herodis regering wardt Christus
 werldenes Frälsare född / wid påß sju-
 ra tusende ähr efter werldenes skapelse.
 Hwad märcke wi för det andra om Histo-
 rien i nya testamentet, eller efter Christi
 födelse?

1. Hwad sig tildragit med Jesu
 Christo.

2. Hwad sig med Apostlarna til-
 dragit.

3. På hwad sätt indelas Historien om Je-
 su Christo?

1. Hwad sig med honom tildragit /
 för antrådet til Embetet.

2. Hwad sig med honom tildragit /
 wid hans Embetes förrättande.

3. Hwad sig med honom tildragit /
 wid hans Embetes utgång eller slut.

Hwad märcker man af det, som sig med
 Jesu tildragit, före än han sit Ambete
 antrådt?

Följande tre stycken nemligen.

1. Des födelse.

2. Des

2. Des omskärelse.

3. Des upfostring.

Hwad märkes wid Jesu födelse?

Tå tiden wardt fulkomnad / hwilken Gud til Frälsarens tilkomst i werlden utslatt hade / sånde han sin Son. Gal. 4. v. 4. HERren Gud låt igenom Angelen Gabriel, Jungfru Maria beboda / at hon skulle aflä i sit lif / och föda en Son / hwilkens namn hon skulle kalla Jesus. Luc. 1. v. 31. Då sig nu Jungfru Maria, med sin trolofswade Brudgumme Ioseph, i Bethlehem befandt / så födde hon sin första Son / som war Christus HERren i Davids stad. Luc. 2. v. 11.

Hwad märkes wid Jesu omskärelse?

Tå åtta dagar efter Christi födelse woro framgångne / wardt denne Mariae Son / som andra Judiska Biltebarn omskuren / och Jesus kallad. Luc. 2. v. 21. Men Jesus är så mycket / som en Frälsare eller Saliggjörare / ty han skulle frälja sit folck ifrån theras synder.

Hwad märkes wid Jesu upfostring?

Därom finner man intet så stor esterrättelse; då han tolf åhr gammal war /

war / gick han med sine föräldrar up
 til Jerusalem på Påskahögtiden / och
 blef någre dagar därstädes qwar / och
 de funno honom sittandes mit ibland
 Lärarena / hörandes och frågandes dem /
 och alle de honom hörde / förundrade
 sig öfwer hans förstånd och swar.
 Luc. 2. v. 41. -- 47. Härpå for han
 med dem til Nazareth / och war dem
 underdänig / och wärte til i wijsdom /
 ålder och nåde för Gud och menni-
 skiom. Luc. 2. v. 21.

Swad har sig med Jesu tildragit, wid
 hans Embetes antrådande?

Til detta sit Embete / wardt han
 såsom inwigd af Gud sin himmelske
 fader. Ty då han trettio åhr gam-
 mal war / kom han wid Jordan til
 Johannem Döparen / och lät sig dö-
 pa af honom. Då han nu åter steg up
 af watnet / wardt honom Himmelen
 öpnad / och Guds Ande for neder /
 som en Dufwa och kom öfwer honom;
 och en röst af himmelen sade: du är
 min fiäre Son / i hwilken jag hafwer
 et godt behag. Matth. 3. v. 13. Luc.
 21. v. 22.

Hwad betrachtar man wid Jesu Embetes
förrättningar?

Följande stycker neml.

1. Hans Lära.
2. Hans underwäret.
3. Hans heliga lefwerne.

Hwad märkes wid hans Lära?

Hon war helig / och i alla delar utsedd
til Guds åhras befordrande och mennis-
skiornas salighet. Han predikade E-
vangelium om Guds rike / och sade:
tiden är fulbordad / och Himmelriket
är när / gïdrer bättring och tror E-
vangelio. Han lärde hwaruppå men-
niskiornas Salighet beror. Matth. 3.
v. 12. Han förklarade Lagen / och
befriade den ifrån de Skriftlärdas och
Phariseers falska utläggningar. Matth.
5. v. 20 - 44. Han lärde huru man
skulle bedia. Matth. 5. v. 13. Han
lärde / huru man Gud rätt skulle tie-
na. Matth. 6. v. 24 - 23. Han lärde/
at man ärbart / dygdigt och Guds
behageligt lefwa skulle; och fattade/
alt hwad Gud oss i sin Lag befalt har/
i Guds och Nästans kärlek tillsam-
mans. Matth. 22. v. 37 - 40.

Hwad

Swad märckes wid Christi underwärd?

Herren Christus har gjordt många dräpeliga underwärd / som ingen kunde göra / med mindre Gud wore med honom; och därmed bewiste han at han war wiserligen Guds Son / och at Gud hade fändt honom / samt at hans lära war sanfärdig Joh. 3. v. 2. Cap. 5. v. 36. Cap. 10. v. 25. 38. Apost. G. 10. v. 38. De blinde gjorde han seende / de halte gående / de spetälske gjorde han rene / de döfwe hörandes och de döda lefwandes. Matt. 11. v. 5.

Swad märckes om Jesu heliga lefwerne?

Igenom sit heliga lefwerne / har han gifwit oss et fulkomligt exempel af alla dögder / men i synnerhet af en märkwardig kärlek / ödmjukhet / sachtmodighet / af en besynnerlig iswer för Guds åhra och menniskornas samlighet / af en oförlifnelig hörsamhet emot Gud sin himmelske fader och af en fulkommelig werldenes försakelse. Eph. 5. v. 2. Matth. 11. v. 29. 1. Pet. 2. v. 21. Phil. 2. v. 5 -- 8. Joh. 2. 17.

Swad märcker man wid Jesu Embetes utgång?

D 2

Söla

Följande fyra stycken.

1. Hans lidande eller Pina.

2. Hans död.

3. Hans uppståndelse af the döda.

4. Hans Majestätiska himmelsfärd.

Hwad märker man wid Jesu lidande eller Pina?

Emedan Jesus Christus de Phariseer och Skrifflärda / de äldsta och förnämsta i folket / för deras skrymteri / och många andra grofwa synder / med stort alskar straffat hade / så hade de länge trachtat / at komma honom om lifwet. Då nu ändteligen Christus sista gången til Påska-högtiden hade kommit up til Jerusaleem, så höllo the et råd / huru de Jesum med list gripa måtte och döda. Men en af Christi Lärjungar Judas Ischarioth wid namn / tilböd them / at han wille förråda sin Herre och Mästare / för hwilken tjänst de honom trettio Silf-peningar gofwo. Matth. 26. v. 3 -- 15. Då fördenskul Jesus sig uti en örtegård / hwilken wid ett Landgods / Gethsemane wid namn / belågen war / om natten uphölt / och bad / så wardt han under

För

Förrådarens Judæ anförande / af en
 stor skara bewäpnat folck öfverfallen /
 til fånga tagen / och härpå til öfwer-
 ste prästen Caiphas (hos hwilken sig
 de Skriftlärde och äldste församlat ha-
 de) förd; anlagad och til döden dömd.
 Om morgonen därpå / förde de ho-
 nom til Landshöfdingen Pontius Pila-
 tus; och flagade honom an för en up-
 rorisk man / som hade sig förbrunt e-
 mot kheras Lag / til döden. Fast än
 nu Pilatus Jesu oskyldighet wäl er-
 kände / och honom gierna hade låtit
 slippa / lät han sig dock / förmedelst
 folckets häftiga skriande öfwerwinna /
 at han honom jämte två mördare
 korsfäst låt. Under den tiden har han
 af Judar och Hedningar måst utstå stor
 försmädelse / begabbelse och marter :
 men öfwer allt detta / hafwer han i sin
 Siäl kändt / den största ångsten och
 bedröfwelsen

Swad märcker man wid Jesu död?

Då Christus hängde på korset / tal-
 te han sin märckwärdiga ord / och ån-
 teligen ropade han med hög röst: Fa-
 der / jag befäller min Anda i dina
 häns

händer / och så han hade det sagt / gaf han up Andan. Luc. 23. v. 46. Då remnade Jörlåten i templet i tu stücken / ifrån ofwan och ned igenom ; Jorden skalf / och hällebergen remnade ; och grafwerne öppnades / och många de heligas Lekamen stodo up / och kommo i then heliga staden / och uppenbarades mångom Matth. 27. v. 51. Då Christus död war / had Ioseph af Arimathia , hwilken ock war Jesu Lärjunge / Pilatum om Jesu Lekamen / och befordrade honom / samt med Nicodemo til sin begrafning. Grafwen wardt med en stor sten förwarad / med wacht besatt / och stenen än därtill förseglad.

Swad märcke wi wid Jesu upståndelse? Christus hade dödt på Långfredags aften / och dagen därpå hwilat i sin graf. Men på tredie dagen bittrida om morgonen / så Solen upgiet / stod Jesus åter lefwandes up. En / som han hade macht / at låta sit lif / så hade han ock macht / at taga det igen. Joh. 10. v. 18. Detta wardt strart of en Angel åtskillige qwinnor förkunnat /

nat / hwilka wore komne til grafwen/
och wille smörja JEsu. Marc. 16. v.
1 -- 6. Härpå har wår Frälsare sig
än ofta nembligen tio åtskillige resor/
för sine Lärjungar uppenbarat / och sig
lefswande see låtit.

Hwad märckes wid JEsu himmelsfärd?

Då JEsus war upstånden / låt han
sig ännu fyrattio dagar se af sina A=
postlar och Lärjungar / och talte med
dem om Guds rike. Men ändteligen
förde han dem til Bethanien, där up=
lyste han sina händer / och wålsigna=
de dem / och därmed skildes han ifrån
dem: han wardt i deras åsyn upragen/
och en sky tog honom bort utaf deras
syn / och han for up i himmelen. A=
post. G. 1. v. 9. Och har satt sig på
Maiestatens högra hand i högderna / och
sitter nu på högra handen / på Guds
stol. Ebr. 12. v. 2.

II. Swad märcker man wid Apostlarnas
giärningar?

Då Christus hade farit up i him=
melen / antrådde Apostlarne straxt de=
ras Embete; det är: de begynte at
predika om JEsu; hwilken fuller ha=
de

de blifwit död på Korffens galga / men
 at han åter hade upstådt ifrån de dö-
 da ; härom märcke wi desse följande
 fyra stycken / neml. :

1. Hwad Apostlarne hafwa varit
 för folck?

2 På hwad sätt de blifwit skicke-
 lige / til detta Embetes förrättningar?

3. Hwaråst de deras Embete i syn-
 nerhet förrättadt?

4. Hwad de i detta sit Embete sina
 åhörare i innerhet föredragit?

Hwad hafwa Apostlörne varit för folck?

De woro et olårdt / dock eljest med
 godt förstånd begåfwadt folck. Någre
 af dem woro fiskare / såsom Petrus,
 Jacobus och Iohannes; Matthæus war
 en tullnär. Theras namn äro följande:
 then förste Simon med det tilnam-
 net Petrus, och Andreas hans broder;
 Iacobus Zebedæi Son / och Iohannes
 hans broder; Philippus och Bartholo-
 mæus; Thomas och Matthæus; Iaco-
 bus Alpei Son / Lebbæus med det
 tilnamnet Taddæus, Simon af Lana
 och Judas Ischarioth, som Jesum
 förrådde. Matth. 10. v. 2.

Sedan
 Chri-

Christus hade upfarit i Himmelen / så
 wardt i förrådarens Iudæ stad Mat-
 thias förmedelst lott utwald Apost. G.
 1. v. 26. Sedan har ock Herren
 Christus / Saulum som ock Paulus he-
 ter / och en grufwelig förföljare varit/
 igenom en öfwerordentelig omvändelse
 til sin Apostel giordt. Apost. G. 9. v. 4.
 15. 1. Tim. 1. v. 13. 1. Cor. 9. v.
 1. Thesse dyre män hafwa de Chri-
 steliga församlingar i werlden plante-
 rat ; och såsom deras Embete däruti
 bestod / at the om Jesu / nemligen
 om hans person / lära / gärningar /
 lefwerne / död och upståndelse vittna
 skulle / Apst. G. 1. v. 8. Så hafwa
 de ock i hela werlden / med sitt blods
 utgiutelse / och sit lifs upoffrande
 däröfver vittnat. Som the ock alle/
 efter Kirckhistoriens berättelse / den
 endaste Apostelen Johannem undan-
 tagen / äro genom en wäldsam och
 grufwelig död af daga tagne. Så
 är ock ibland annat märckwärdigt / at
 A. C. 68. under Kaysaren Nero, Pe-
 trus med nederhängiande hufwud skal
 wara

wara förkåfäst / och Paulus halshuggen.
 På hwad sätt äro de gjorde stickelige i
 detta sit Embete?

Detta skiedde på följande sätt; då
 Apostlarna på första Pingesdagen ef-
 ter Christi upståndelse woro församla-
 de / wardt hastigt ett dån af himme-
 len / såsom et mächtig stort wäder /
 och upfylte alt huset / där de sätto; then
 lyntes sönderdelade tungor såsom af
 eld / och de wordo alle upfylte af then
 heliga Andan / och begynte at tala med
 andra tungomål. Apostl. G. 2. v. 1.
 Alltså fingo de den heliga Andans un-
 bergåfwor / at tala allahanda tungo-
 mål / at giöra under / at prophetera,
 at utlägga de stora Trones hemligher-
 ter / at tala om den gudomeliga och
 himmelska wåsheten med eftertryck /
 och dylika gåfwor mera / som dem
 wore nödige / til de mångahanda em-
 beten / hwilka de skulle förestå. 1. Cor.
 2. v. 4. 28.

Hwaråst hafwa Apostlarna i synnerhet sit
 Embete förättat?

Härom warder oss i Apostl. Gier.
 mycket berättat; först predikade the i
 det

det Judiska landet / och för inga andra
 än Judarna / som wi se / at i ynnighet
 Petrus har hållit åtskillige hårliga pre-
 dikningar om Christi lidande / död och
 upståndelse / och därjämte många un-
 derwärdt giordt hafwer. Apost G. 2.
 v. 3. 4. 5. Sedan då i Jerusalem en
 förföljelse upkom öfwer Christi Lärjun-
 gar / så förskingrades the i landen lu-
 dæa och Samaria. Wid detta tilfället /
 kom Apostelen Philippus i bemålte
 stad Samaria, predikade därstädes om
 Christo / och stadfäste sin predikan / med
 underwärdt. Då wedertogo the Guds
 ord och trodde. Ap. G. 8. v. 1. Men
 Apostelen Petro wardt därpå i en syn
 wäst / at ock Hedningomen Guds ord
 skulle predikas / som han ock med Cor-
 nelio en Hednisk Höfwidsmän be-
 gynnelsen därtill gjorde Ap. G. 3. v.
 35. Därpå fördelte sig Apostlarne i al-
 le werldenes ändar / och predikade al-
 lestädes det heliga Evangelium. Matth.
 16. v. 20. Col. 1. v. 6. Alltså at E-
 vangelium är predikat för all Creatur /
 som under himmelen äro. Col. 1. v.
 23. Judomen måste först förkunnas
 Guds

Guds ord / men då de drefwo det ifrån sig / och höllo sig omwårdiga til ewignerligit lif / så wände de sig til Hedningarna. Ap G 13 v 46 Sålom ock det Judiska folcket / ungefär fyrtio år efter Christi död / ifrån landet / drefne och förjagade blefwo. Romarna intogo staden Jerusalem / förstörde staden och det sköna templet i grund / som Jesus them förut förkunnat hade: Men Judarne blefwo förskingrade i hela werlden / och hafwa sedan den tiden / aldrig kunnat sättia sig fast / eller uphielpa sig åter igen.

Hwad hafwa Apostlarna i deras Embete sine Åhörare i synnerhet föredraat?

Om wij wilja taga allt i korthet tillsammans / så bestodo deras predikningar af twänne stycken neml.

1. The fordrade något af sine åhörare.
2. de lofwade dem något.

Hwad fordrade Apostlarna af sina åhörare? The fordrade twåggehanda neml.

1. De skulle tro på Gud och Jesum.
2. De skulle giöra en sann bättring.

Hwad lärde the om tron på Gud och Jesum?

Hed=

Hedningarne skulle öfvergifra sin falska Gudstienst / och allenast den ena och sanna Guden tilbedia. Judarna skulle erkänna JEsu för sin Messiam; hwilken dem af propheterna lofwad war. Judar så wäl / som Hedningar skulle tro / at JEsus hade kommit i werldene / at lida för werldenes synder / at befria menniskjorna ifrån döden och fördömmelsen / och at bringa dem åter til handa rättigheten til alla andeliga och himmelska skatter / ja til sielfwa det ewiga lifwet. Thenna läran skulle de annamma / som en Gudomelig sanning / och beständigt däruti framhärda.

Swad fordrade de af dem i anseende til en sann Rättrina?

At the skulle affåja synd / ogudachtighet / orenlighet / omätelighet / gruswelighet / girighet / oråtrådighet / högfärd / bakdamteri / werldenes och sin egen kärlek / och bättra hela sit lefwerne. De skulle förneka det ogudachtiga wäsende / och de werldsliga lustar / samt lefwa tuchteliga / rättfärdeliga och gudeliga i thenna werlden. Tie.

2. v. 12: Och the / som annamma-
de den Christeliga tron / the affade sig
ock desse synder / och lofwade / at the
wille föra / et heligt och gudachtigt
leswerne / efter the tijo Guds bud.

Swad lofwade Apoklarna sina Abdrare ?

The lofwade dem något härligt / så
framt de wille göra bättring och war-
da trogne ; som the ock häremot bety-
gade / at the / som intet wille blifwa
Christne och Christeligen leswa / skulle
blifwa utslutne från den ewiga saligs-
heten / och wara underkastade döden
och den ewiga fördomelsen ; men dem
botfärdigom och trognom lofwade the
til det första / at dem thetas synder
icke skulle mera förebrås / och at de
skulle hafwa försoning 2. Cor. 5. v.
18 / 20. Til det andra / at Gud skul-
le uptaga dem til nåd ; och göra them
timeligen och ewinnerligen salige.

En Barna Bön för sig och sina Föräldrar.

Sädige / gode Gud / barmhertige
Herre och hielpare / jag tite
kiära Barn / tackar dig af hier=
rans grund / at tu mig i tin försam=
lig af Christeliga och ärliga Föräldrar
til thenna werlden komma lärit / och
igenom then heliga Döpellessen til et e=
winnerligt lif å nyo födas. Jag be=
der och ödmjukeliga / at tu tåktes up=
pehålla mina kiära Föräldrar wid en
stadig hälsa och långt lif / at the mig
i Gudsfruchtan kunna upfostra / och
jag mig således uti det goda förkofra
mätte. Wälsigna thesas arbete och
näring / at the mig i thesa swåra och
sorgeliga tider redeliga försörja och up=
pehålla. Gif / at jag them i all ting /
som et fromt barn / lyder / älskar / åh=
rar och fruchtar. Låt mig aldrig för=
giåta / at the mig först med stor mö=
da födt / och nu med stor omsorg nära
måste. Therefore gif / at jag dem al=
drig bedröfwar / eller af sorg genout
mit förwällande förkortar deras dagar;
på

på thet at jag thetas wälsignelse men
ett färbannelse mig förwänta mätre. Si
då så går mig efter titt löfte wäl / och
mitt lif warder långt på jordene. Låt
min Frälsares Jesu Christi exempel
att jämt wara mig för ögonen / hwil-
ken utom sin himmelska Fader sina le-
kamliga Föräldrar jämwäl hörsam och
lydig warit. Thenna nåd förlåna mig
titt Barn för Jesu Christi skul Am.

Gudeligit Stwar.

Herren skal tig låta wäl gå på jordene.
Psal. XLi. v. 3.

AVERTISSEMENT.

Man är sinnad / at låta thenne lille
Tractaten, jämwäl på Tjinstä språket
komma på Trycket.

B.) Joh. Samuel

D

Dr. J. Sumner 3

Dr. J. Sumner

A. J. Sumner
1821.

Reamatur
Re. Hartmann

Handwritten scribbles and illegible text in the upper section of the page.

Handwritten scribbles and illegible text in the middle section of the page.

Handwritten scribbles and illegible text in the lower section of the page.

Handwritten mark or signature at the bottom right corner.

